

УДК [94(100):327.51:94(477:477.83/.86)]"1923"

DOI: 10.33402/ukr.2023-37-80-94

Микола ЛИТВИН

доктор історичних наук, професор

завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1010-2329>

e-mail: lytvynmr@gmail.com

УКРАЇНА ЯК ОБ'ЄКТ СВІТОВОЇ ГЕОПОЛІТИКИ:

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ Й УРОКИ

УХВАЛИ РАДИ ПОСЛІВ 14 БЕРЕЗНЯ 1923 РОКУ

Реконструйовано, як 100 років тому найбільші держави світу, передовсім Франція, Великобританія, Японія, Королівство Італія, США, почали вибудовувати нову Версальсько-Вашингтонську систему міжнародних відносин, що закріплювала територіальні зміни внаслідок Першої світової війни й розпаду Німецької, Османської, Австро-Угорської та Російської імперій. Проаналізовано геополітичні передумови і наслідки Ухвали Ради послів від 14 березня 1923 р. щодо Східної Галичини. Доведено, що проголошений світовими лідерами принцип самовизначення народів не став основою повоєнного національно-державного розмежування, зокрема в Центральній-Східній Європі. Відтак зазначено, що українська етнічна територія (соборна УНР) за підтримки Антанти була переділена Польщею, Румунією, Чехословаччиною і більшовицькою Росією, яка уклала Брестський мир із переможеною Німеччиною й певний час перебувала в міжнародній ізоляції. Стверджено, що країни Заходу не повірили в державні потуги роз'єднаного політикуму УНР і ЗУНР, а також у монархічні плани Гетьманату, який лавірував між німецькими й білогвардійськими повоєнними стратегіями.

Зазначено, що роль санітарного кордону проти можливих експансій більшовицької Росії (згодом СРСР) країни Антанти відвели відродженій 1918 р. Польщі, з якою Франція 1921 р. уклала політичний договір і військову конвенцію. Стверджено, що повоєнні східноєвропейські кордони, зокрема між Польщею й УСРР по р. Збруч, «узаконив» Ризький мир 1921 р., а також ухвала Ради послів держав Антанти 1923 р., означивши зовнішньополітичну поразку і УНР, і ЗУНР, а також закінчення Української революції 1914–1923 рр. Констатовано, що Варшава проігнорувала міжнародну вимогу щодо надання українцям національно-територіальної автономії, натомість ще до вказаної ухвали розділила регіон на три воеводства.

Ключові слова: Україна, Східна Галичина, Польща, країни Антанти, геополітика, військова окупація, політичні партії.

Окремі аспекти вказаної проблеми висвітлили дослідники українсько-польських відносин новітньої доби: Микола Гетьманчук (Гетьманчук, 1998),

Віктор Голубко (Голубко, 2002), Микола Кугутяк (Кугутяк, 2008), Олег Павлишин (Павлишин, 2013), Ігор Соляр (Соляр, 2011), Михайло Швагуляк (Швагуляк, 1997), історик дипломатії Олександр Павлюк (Павлюк, 1996), правники Іван Завада (Завада, 2006), Петро Стецюк (Стецюк, 1999). Мета статті – окреслити державно-політичні плани і зовнішньополітичні пріоритети влади Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР); визначити геополітичні чинники, які нейтралізували український вектор зовнішньої політики країн Антанти; показати деструктивний вплив на повоєнне переформатування територій Східної Європи більшовицькою Росією.

З метою ізолювання на міжнародній арені лідерів УНР і ЗУНР, дискредитації їхньої дипломатії більшовицька Москва намагалася у другій половині 1920 р. і впродовж 1921 р. порозумітися з Варшавою, прагнучи переділу українських земель по Збручу. США не приховували своїх лідерських амбіцій, однак боялися розпаду Росії і можливого хаосу на її постімперських теренах. Власне складна міжнародна ситуація, боротьба УНР–ЗУНР на чотирьох–п'яти фронтах спричинили кризу центральної влади, її зневіру у власній силі, а також послаблення соборного фронту й окупацію українських земель сусідніми державами. Невдалими також виявилися спроби екзильного уряду ЗУНР перетворити Галичину на «Швейцарію сходу Європи», новий П'ємонт України, центр збору окупованих етнічних земель.

Як відомо, Варшавські угоди Польщі й УНР 21–24 квітня 1920 р. зумовили певні заперечення в західноукраїнському суспільстві, яке не хотіло приймати польську займанщину теренів за Збруч і Горинь. Щоправда, були у Східній Галичині політики та громадські діячі, які сприймали компромісний діалог між Варшавою й Києвом. Зокрема, митрополит Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) Андрей Шептицький на нараді Української Національної Ради (УНРади) 17 червня 1920 р. у Львові риторично зауважив: «Хто є більшим ворогом України – Росія чи Польща?» й фактично спонукав частину дискусантів підтримати зовнішню політику Симона Петлюри (Голубко, 2002, с. 92–93). Новий союз із Варшавою засудив диктатор ЗУНР Єген Петрушевич та його екзильний уряд у Відні, які розпочали боротьбу на міжнародній арені за відновлення незалежності ЗУНР (Галицької Республіки). Реорганізований 1 серпня 1920 р. екзильний уряд, до якого ввійшли досвідчені державні діячі Кость Левицький, Володимир Сингалевич, Степан Витвицький, Ярослав Селезінка, Осип Назарук та інші, намагався не допустити реалізації федеративної концепції Юзефа Пілсудського (Józef Piłsudski), а також прийняття рішень міжнародною спільнотою, передовсім Лігою Націй, щодо офіційної передачі («відступлення») Східної Галичини Польщі (ЦДАВОУ-3, арк. 1–5; Смолій, 2001, с. 238, 244). Із цією метою надсилалися місії на міжнародні конференції в Париж, Женева, Спа, а згодом – у Ригу, де всупереч галицькому й наддніпрянському проводам 18 березня 1921 р. Польща підписала мирний договір із радянськими республіками – Росією і Україною, згідно з яким визнано маріонеткову УРСР, що відмовилася від Східної Галичини. Однак британське та французьке товариства Ліги Націй наприкінці 1921 р. – на початку 1922 р. усе ще підтримували ідею надання Східній Галичині незалежного статусу на правах національного самовираження (Павлишин, 2013, с. 249).

Натомість під час мінсько-ризьких переговорів 1920–1921 рр. розрізнені делегації ЗУНР і УНР, зокрема їхні голови Кость Левицький і Сергій Шелухін, знову

не спромоглися об'єднати зусилля для спільного захисту національно-державних інтересів. Соборний фронт підступно нейтралізувала радянська дипломатія, заініціювавши створення в Ризі єдиного галицького представництва ЗУНР та маріонеткової ГСРР (Галицької Соціалістичної Радянської Республіки). Не допомогли телеграфні звернення УНРади й уряду ЗУНР до президії конференції.

У цей трагічний час уряд ЗУНР прагнув знайти прихильність у Празі, що мала територіальний спір за вугільний район Тешинської Сілезії із Варшавою (Кірсенко, 1997, с. 280–281). Зокрема, на прохання галичан уряд Чехословаччини прийняв на своїй території у 1919–1920 рр. 15-тисячну інтерновану Галицьку армію (ГА). Стрілецькі табори створено в Німецькому Яблонному, Ліберцях, Йозефові, а робітничі сотні розміщено у Празі, Пардубіце, Братиславі, Банській Луці, Терезіні, Кошці, Берегові, Чопі, Ужгороді тощо (ЦДАВОУ-1, арк. 153, 160; ЦДАВОУ-2, арк. 3; Литвин, 1995, с. 335–336). У Празі засновано найбільше дипломатичне представництво ЗУНР, яке очолювали Степан Смаль-Стоцький і Євген Левицький. Певний час у столиці мешкав із родиною Михайло Грушевський, який не схвалював відновлення майбутньої УНР коштом польської окупації Галичини (Свобода; Український прапор). До Праги перебралося також кількост наддніпрянських інтелектуалів. Все це створювало атмосферу довіри до влади Чехословаччини. Чи не тому влітку 1920 р., коли Червона армія (ЧА) окупувала Галичину і Волинь, Євген Петрушевич зустрівся у Празі з Томашем Масариком (Tomáš Masaryk) й Едвардом Бенешем (Edvard Beneš), прагнучи заохотити чехословацьких керівників утворити галицько-чехословацьку (українсько-чехословацьку) конфедерацію. Однак одержав відмову: Прага офіційно не визнала уряду ЗУНР, а тому не надала йому фінансової допомоги (Павлюк, 1999, с. 68–75). Щоправда, наприкінці весни 1919 р. на прикордонній станції Лавочне чехословацька влада радо прийняла щедрий дар від галицького уряду – значну частину залізничного транспорту ЗУНР. Після Ризької конференції міністри закордонних справ Чехословаччини і Польщі 6 листопада 1921 р. визнали необхідність розформування на своїх територіях українських військових формувань, таборів їхнього інтернування і ствердили відсутність зацікавлення до проблеми самовизначення Східної Галичини. Діалог між урядами Чехословаччини і ЗУНР перервали договори між Чехословаччиною та більшовицькою Росією (8 червня 1922 р.), Чехословаччиною і більшовицькою Україною (5 червня 1922 р.). Зрештою, вже на Генуезькій конференції 1922 р. Е. Бенеш несподівано підтримав надання під суверенність Польщі території Східної Галичини. Ці міжнародні домовленості остаточно поховали надію галичан на конфедеративний чи федеративний зв'язок із Прагою. Водночас офіційний Париж, заохочуючи до слухняності й галицької індиферентності Прагу, Варшаву та Бухарест, фактично підтримав їхні територіальні претензії на Закарпаття, Східну Галичину, Західну Волинь, Північну Буковину, ставши одним із режисерів військової окупації й розчленування України. Хоча ще в міжнародному договорі у Севрі 10 серпня 1920 р. між Румунією, Чехословаччиною й Польщею було окреслено кордон між Східною Галичиною і Чехословаччиною та Румунією (Павлишин, 2013, с. 246).

Отже, у цей трагічний час галицькі інтелектуали все частіше починають обговорювати ідею відродження окремої Галицької Республіки (ЗУНР), на зразок нейтральної Швейцарії. Наприкінці 1920 р. відомий правник ЗУНР Станіслав

Дністрянський, донедавна голова підкомісії для реформи цивільного права в палаті послів Віденського парламенту, підготував проєкт Конституції ЗУНР, яку мали доопрацювати й узаконити новообрані законодавчі органи республіки. Найвищим органом влади ЗУНР мала стати Народна Палата, обрана на 4 роки на підставі загального, безпосереднього, рівного і таємного голосування. Її послі повинні були представляти три національні курії: українську, польську й інших національностей. Великі законодавчі повноваження надано Народним Зборам, Народній Коморі та Президентові, обраному безпосередньо народом на 4 роки. Проєкт передбачав майбутнє об'єднання ЗУНР із Великою Україною на основі права народу на самовизначення. Однак він так і не був опублікований, а отже, його фактично не знала міжнародна громадськість (Мушинка, 1992, с. 26–27; Стецюк, 1999).

Проаналізувавши геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі, уряд ЗУНР 30 квітня 1921 р. запропонував Лізі Націй у Женеві новий проєкт «Основ державного устрою Галицької Республіки», який підготував перший голова уряду ЗУНР К. Левицький за сприяння уже згаданого правника С. Дністрянського. На візирі устрою Швейцарії він передбачав утворення на території Східної Галичини (охопно з Лемківщиною) незалежної соціально-правової держави з республіканською формою правління, покликаною забезпечити добробут своїх громадян. Згідно з проєктом, державною нацією, поряд з українською, визнано польську та єврейську. Вибори до парламенту – Державної Ради – запропоновано здійснити за трьома національними куріями. Очолити відроджену республіку мав Президент, якого обирали б з-поміж українців загальним голосуванням на шість років. Посади віцепрем'єрів повинні були обійняти поляки та євреї. Державними мовами пропонувано вважати українську, польську і єврейську, українську визначено внутрішньоурядовою. Національним меншинам гарантовано здобуття початкової та середньої освіти рідною мовою, а також рівний доступ до вищої (Кугутяк, 2008, с. 249, 310; Стецюк, 1999). Однак Ліга Націй на дипломатичному рівні утрималася від оцінки цього документа, залишивши східногалицьке питання відкритим. Водночас неодноразові візити до Женеві (1921–1922) Є. Петрушевича, К. Левицького, С. Витвицького таки давали певний ефект: 27 вересня 1921 р. Загальні збори Ліги Націй звернули увагу Раді Антанти на важливість винесення проблеми Східної Галичини. У Женеві також проведено інтенсивні перемовини із представниками міжнародних єврейських організацій. Для протидії східній політиці Польщі галицькі дипломати прагнули також сформулювати українсько-литовсько-білоруський блок (Павлишин, 2013, с. 248).

У рефераті екзильного уряду «Землеволодіння у Східній Галичині» (1921), адресованому світовій спільноті, доводилася можливість ведення повноцінного осібногo фінансово-господарського життя в Галицькій Республіці – 50 повітах краю, тобто на території 55,3 тис. км² із населенням близько 5 млн осіб. На 47 % земель краю пропонувалося вирощувати зернові й технічні культури, ще 23 % площ лук і пасовищ – використовувати для тваринництва. Щоправда, майже половина населення (42,6 %) мала недостатні ресурси – карликові господарства до 2 га (Карпенко, 2005, с. 476–480). Чи не тому бідне малоземельне населення до світової війни щороку виїжджало на сезонні роботи до Німеччини, Чехії, Данії, Швеції, Франції. Їм пропонували викупити «кусник землі у великого властителя земельної посілости» або

ж долучитися до лісового господарства, продукцію якого вивозили до Німеччини, Італії, Великобританії, Північної Африки.

Особливо перспективним, як свідчать галицькі урядовці, був рільничий промисел, цукроваріння, пивоваріння (55 броварень працювали на «прегарному» галицькому ячмені та хмелі). Виробництвом спирту, переважно з картоплі, до війни займалося 580 гуралень. Чимало прибутків своїм та зарубіжним інвесторам могли дати три фабрики тютюну. Галицькі дипломати переконували міжнародну спільноту: «Як здобуде Східна Галичина державну самостійність, то тоді промисел піде скоро наперед, бо тоді східногалицький промисел буде мати цілу Україну як місце збуту, а крім того, в цілій Галичині дорога водна з Чорним морем буде стояти отвором для нафтового вивозу» (Карпенко, 2005, с. 486). Водночас залізну руду і кокс мали привозити з підрадянської України (Кривий Ріг та ін.).

Каркасом нової господарки республіки повинні стати «українські господарські станові організації і спілки»: товариства «Просвіта» (створена 1868 р., 35 тис. членів) та «Сільський господар» (створений 1889 р.; 1918 р. мав 90 філій, 2 450 спілок і 140 тис. членів), Союз українських кооперативів (створений 1911 р., 23 повітові спілки), Крайове товариство для збуту худоби (створене 1907 р.), Крайова спілка споживчих товариств «Народна торгівля» (створена 1883 р., понад 800 «філій і склепів» у 18 містах), Крайовий союз кредитовий (створений 1904 р., об'єднав 449 кредитових спілок), Крайовий союз ревізійний у Львові (створений 1904 р., 355 спілок). До реанімації повоєнної економіки планували залучати й 550 «жидівських товариств для зиску і кредиту», а також Союз німецьких господарств (Карпенко, 2005, с. 489–493).

Чималі надії галицькі урядовці покладали на інвестиції 1–1,5 млн українських емігрантів зі США та Канади, які «ждуть тільки на признання державної незалежності для Східної Галичини і які сотками тисяч зі своїми ошадностями вернуть до старої вітчизни, щоби взяти діяльну участь при відбудові своєї рідної Країни» (Карпенко, 2005, с. 501). Зазначено, що на Прикарпаття може повернутися щонайменше 300 тис. емігрантів, кожен із яких привезе від 1 до 10 тис. американських доларів.

Ідею відродження Галицької Республіки популяризували дипломатичні представництва і місії ЗУНР у країнах Європи й Америки, різні громадські структури еміграції – Західноукраїнське товариство Ліги Націй (Відень), Комітет оборони західноукраїнських земель (Женева), Український горожанський комітет у Канаді, Український народний комітет й Об'єднання українських організацій у США. На захист української справи американська діаспора організувала низку протестних акцій і звернень до президента Ворена Гардінга (Warren Harding), Конгресу США та Ліги Націй. Великого резонансу набув візит до Канади і США влітку–восени 1921 р. митрополита ГКЦ А. Шептицького, який завдяки підтримці діаспори зустрівся з Президентом і Державним секретарем США, а також міністром торгівлі Гербертом Гувером (Herbert Hoover), який організував допомогу країнам Східної Європи і деякий час перебував у Львові. Місіонерсько-дипломатична акція митрополита сприяла й тому, що канадський уряд звернувся до Ліги Націй із перспективними пропозиціями щодо вирішення нового політичного статусу Східної Галичини. Тоді ж емігранти започаткували збір Позички національної оборони. Лише на адресу президії Міжнародної конференції у Генуї (1922) з-за океану надійшло понад 200 петицій і телеграм, які вимагали відновити ЗУНР (Галицьку Республіку, Західноукраїнську Республіку) (Павлюк, 1996, с. 103–117, 122; Гуцал, 2005, с. 12–13). Для нейтралізації

дипломатії ЗУНР, бурхливої міжнародної діяльності діаспори спецслужби СРСР і відділи Комінтерну провели низку заходів для розкладу еміграції, блокування будь-яких ініціатив щодо відновлення суверенності ЗУНР (Галицької Республіки).

Щоправда, чимало західних політиків і журналістів звинуватили екзильний уряд ЗУНР у симпатіях до більшовицької Росії. Зокрема, впливовий французький журнал «*Journal des finances*» у статті «Польська нафта і проблеми Східної Галичини» (16 червня 1922 р.) дорікнув уряду Є. Петрушевича, що самостійна Галицька держава, якої домагаються галицькі українці, може стати частиною більшовицької Росії. Відтак дипломат С. Витвицький, голова місії ЗУНР у Парижі й Лондоні, у листі-відповіді редакторові цього журналу зауважив: «Українське населення Східної Галичини як переважно селянське і виховане серед західноєвропейської культури (Східна Галичина була частиною Австрії) з природи своєї противне більшовизмови... З огляду на теперішнє положення на європейському Сході тільки в окремій Галицькій державі може найуспішніше розвиватися українська економічна і політична сила... Існування окремої Галицької держави збереже той національний П'ємонт, яким досі була Галичина для давньої російської України на случай зміни режиму в Росії і ворожого його курсу до українства» (Карпенко, 2005, с. 503–504). Далі стверджено, що «самостійна Галичина скріпить економічно і політично Польщу», захистить не лише її, а й Захід від поширення більшовизму, а також допоможе Франції в «економічних інтересах на Україні» (Карпенко, 2005, с. 476–480).

До речі, ще в доповіді делегації Компартії Східної Галичини III Конгресу Комінтерну від 18 червня 1920 р. підтверджено негачі місцевих комуністів до уряду Є. Петрушевича, який за допомогою чехів нібито готував повстання, під час якого край мали відірвати від Польщі й створити «Самостійну Галичину» (Карпенко, 2005, с. 246–247). Комуністичні емісари проводили розкладову діяльність у середовищі ГА в Чехословаччині, пропагуючи ідеї «Радянської Галичини» і «Радянської соборної України» (Карпенко, 2005, с. 278–279).

Як це не парадоксально, але більшовицькі уряди Росії та України на міжнародній арені деякий час (передовсім у першій половині 1920-х років) позірно відстоювали право населення Східної Галичини на самовизначення, надіючись на його подальше возз'єднання з Країною Рад. Прикарпатський край російський Раднарком прагнув зробити «воротами» для поширення світової комуністичної революції в Польщу, Угорщину, Румунію, Німеччину й інші країни Європи. Еталоном для її реалізації став «визвольний» похід ЧА у Східну Галичину, на Львів і Замостя, під час якого за ініціативи партійно-радянських органів РСФРР та УРСР 1 серпня 1920 р. проголошено ГРСР зі столицею в Тернополі, до якого за тиждень із Харкова скеровано тимчасовий уряд – Галревком на чолі з Володимиром Затонським (РГАСПИ, л. 591; РГВА, л. 27). Однак нищівна поразка 1-ї кінної армії наприкінці серпня від об'єднаного польсько-українського війська під Львовом і Замостям призупинила невдалий експеримент радянізації Галичини (Ісаєвич, 2007, с. 38–40).

Незважаючи на спільну геостратегічну мету, еміграційні уряди УНР і ЗУНР, якщо й відкрито не протистояли один одному, то діяли неузгоджено. Галицькі провідники не підтримали Державний центр УНР в екзилі (Тарнів, Варшава) та дії уряду УНР у Станиславові (вересень–жовтень 1920 р.), зокрема щодо організації загальноукраїнського антирадянського повстання. Відтак Другий зимовий похід Армії УНР на чолі з генералом Юрієм Тютюнником (захоплено терени Волині й

Поділля) не спричинив 1921 р. протестаційного руху в Галичині, населення якої було втомлене безперервними війнами 1914–1920 рр. Восени 1921 р. варшавський уряд здійснив адміністративні реформи, спрямовані на подальшу інкорпорацію Східної Галичини: скасовано посаду галицького губернатора, а територію краю поділено на нові територіальні одиниці – Львівське, Тернопільське і Станіславське воєводства. З метою колонізації до першого приєднано частину повітів із домінуючим польським населенням (Бжозів, Тарнобжег, Ряшів, Пшеворськ, Ланцут, Ніско) (Голос міжпартійної ради).

Невдача Листопадового рейду Ю. Тютюнника послабила міжнародний авторитет не лише наддніпрянського, а й галицького уряду, які фактично перешкождали західним країнам налагоджувати торговельно-економічні відносини з радянською Росією, імпортувати з Наддніпрянщини природні ресурси. Ініціатором зміни курсу західних держав до більшовицької Росії став прем'єр-міністр Великобританії Девід Ллойд Джордж (David Lloyd George), який 1920 р. виступив за припинення збройної боротьби проти Москви і розвиток торгівлі з Росією, яка потребувала відбудови повоєнного господарства. Що ж до радянської дипломатії, то вона продовжувала пошук нейтралізації зовнішньої політики УНР і ЗУНР. З цією метою голова Раднаркому УРСР Християн Раковський (Кресьтьо Раковски) 1922 р. таємно зустрівся з Євгеном Петрушевичем на Генуезькій конференції. Там же з Є. Петрушевичем провів бесіду представник Компартії Східної Галичини Леопольд Левицький. Делегація ЗУНР просила радянських представників підтримати їх як політично, так і матеріально й не допустити укладення Росією мирного договору коштом Східної Галичини, однак внаслідок суперечок між Великобританією і Францією східногалицьке питання було зняте з порядку розгляду в політичній комісії цієї конференції. Переговори з галицьким лідером радянська дипломатія продовжила згодом у Відні й Копенгагені (ЩДАГОУ, арк. 151; Литвин, 1995, с. 341–342; Павлишин, 2013, с. 250–251). Радянська та польська розвідки стежили за ним і в наступні роки вже в Берліні.

Зауважу, що Східна Галичина від 25 червня 1919 р. до 14 березня 1923 р., згідно з тогочасним міжнародним правом, перебувала у статусі підмандатної території Антанти, яку Версальська мирна конференція передала Польщі для військової окупації та цивільного управління. Як відомо, згідно зі Сен-Жерменським мирним договором від 10 вересня 1919 р. (арт. 91), повоєнна Австрія відмовилася від «права суверенності над Східною Галичиною в користь держав Антанти» (Лозинський, 1922, с. 149). Цей статут підтвердила схвалена Найвищою Радою Антанти т. зв. лінія Керзона 8 грудня 1919 р., а згодом, 10 липня 1920 р., договір у Спа між країнами Антанти й Польщею, заява британського прем'єра Л. Джорджа в палаті громад парламенту Великобританії 6 липня 1921 р. (Лозинський, 1922, с. 149–150).

Розгляд майбутнього статусу краю від 1919 р. став повноваженням Підкомісії для польських справ Антанти, що означало, на думку дипломатів УНР, що «се не є українське питання». З огляду на це, обурена делегація УНР на чолі з Григорієм Сидоренком відмовилася від роботи в цій підкомісії; згодом таке рішення визнано помилковим. Натомість галицькі дипломати Василь Панейко, Михайло Лозинський і Дмитро Вітовський взяли участь у дебатах підкомісії, але, як стверджує Михайло Лозинський, лише після виступів «делегатів польських, жидівських і москвофільських». Представники ЗУНР наполягали, що «має

бути збережена територіальна інтегральність українських частей Галичини й Буковини», а їхній статус – узгоджуватися із плебісцитом населення; губернатором Галичини пропонували обрати українця, кандидатуру якого мав затвердити сейм (Лозинський, 1922, с. 152–153). За зовнішньо- і внутрішньополітичною діяльністю УНРади (голова – Роман Перфецький, секретарі – Володимир Целевич, Стефанія Пашкевич) у Львові на початку 1920-х років пильно стежила дирекція польської поліції, прагнучи обмежити її політичний вплив на населення, українські партії, а за потреби, й заборонити її діяльність (Карпенко, 2005, с. 218–223).

Проблему нового статусу Східної Галичини неодноразово обговорювали й на інших міжнародних майданчиках. Зокрема, 28–29 липня 1922 р. у Львові відбувся Інтернаціональний конгрес миру, організатором і модератором якого став бельгійський сенатор Леонард Фонтан (Léonard Fontain). На ньому представники 20 народів обговорили проблему повоєнної відбудови Європи, питання роззброєнь, перегляду різних міжнародних договорів, права поневолених націй. «Галицьку Україну» на ній представляв С. Витвицький. Після його виступу й обговорення східногалицької проблеми прийнято резолюцію: «Інтернаціональний конгрес миру, маючи на увазі домагання, предложені представниками Єгипту і Східної Галичини, висловлює бажання, щоби право національного самовизначення було зреалізоване, можливо, найскоріше в тих краях і в усіх інших, яких політичне становище є неозначене або оспорене» (Інтернаціональний Конгрес...). У цей час провідники ЗУНР/Галицької Республіки Є. Петрушевич (підпис: президент Української Національної Ради Східної Галичини) і К. Левицький (підпис: Уповноважений Уряду для справ закордонних Галицької Республіки) опублікували в урядовій газеті «Український прапор» програмну статтю «Напрямова нашої політики», у якій коротко проаналізували проблеми державотворення ЗУНР, її злуку з УНР: «Галицька Держава жертвувала для Соборної України всім: кров'ю своїх дітей, своїм майном, а може навіть утратою самостійности. Бо коли би не повстання проти Гетьмана – Січові Стрільці були би в листопаді 1918 року у Львові, а коли би вони були у Львові, то Галицька Держава була б нині існувала як визнана держава і як важний чинник. Аж до самозаперечення змагала Галицька Україна та її уряд до здійснення ідеалу Соборної України. На федерацію ні з Польщею, ні з Московщиною уряд Галицької Держави ніколи не йшов». Далі стверджено, що «польська окупація перемінила Східну Галичину в джерела анархії та в невиносиме пекло недолі українського населення» й обґрунтовано необхідність вирішення Антантою «державного становища Східної Галичини як незалежної держави свободних народів» (Петрушевич, Левицький, 1922). У тому ж числі «Українського прапора» (5 серпня 1922 р.) видрукувано «Державно-правні основи Східної Галичини як Незалежної Галицької Республіки», у яких показано можливості та перспективи розвитку відродженої Галицької держави (55,3 тис. км², 5,5 млн населення, з них 74,4 % – українці) з республіканським устроєм, Українською Національною Радою (парламентом), Державним Секретаріатом (урядом). Ці аргументи та пропозиції адресовано міжнародним структурам, зокрема і представникам Генуезької конференції (Державно-правні основи).

Інформація про можливо ганебну ухвалу Антанти і вже сам факт її ухвали посилювали кризу та зневіру українського політикуму краю у власних силах. Відчуваючи безкарність, польська адміністрація 1921 р. здійснила перепис населення

Східної Галичини (реєстрували національність, а не мову), під час якого кількість українців зменшилася на 5,2 % порівняно з переписом 1910 р. Восени 1922 р. влада організувала вибори до сейму та сенату, які проігнорувала більшість українських політиків, окрім Української хліборобської партії (Польські вибори). Поведінка партійців-хліборобів, а також місцевих євреїв та німців розірвала фронт бойкоту виборів, а водночас і окупаційної влади. Відреагувати на нові політичні виклики й певні суспільні запити взявся Андрей Шептицький, який спонукав свою довірену особу о. Тита Войнаровського стати посередником у переговорах між польською владою й урядом Євгена Петрушевича. Аналогічні кроки (можливо і швидше від українців) здійснив польський політик та дипломат-урядовець Станіслав Лось (Stanisław Łoś), однак безрезультатно (Швагуляк, 1997, с. 131–133; Лось, 2018, с. 159–168; Красівський, 1996, с. 15–17).

Усупереч політиці екзильного уряду, певні угодовські настрої почали виявлятися наприкінці 1922 р. серед окремих членів Народного комітету Української народної трудової партії і Міжпартійної ради (обидві структури очолював адвокат Володимир Бачинський), яка все частіше виступала за «реальну» політику щодо відродженої Польщі. Але під тиском Є. Петрушевича й окремих партійців 6 березня 1923 р. В. Бачинський оголосив про свою відставку («резегнацію») з поста голови партії, делегата та голови Міжпартійної ради, яку після кількадечних дебатів таки прийняли (Кордуба, 2021, с. 538–539). Бурхливі дискусії також охопили викладачів Українського таємного університету щодо обрання нового ректора та ставлення колективу до можливого відкриття польською владою українського університету поза Львовом. Історики Іван Крип'якевич і Мирон Кордуба, економіст Йоанікій Шимонович допускали можливість відкриття українського університету у Луцьку чи Кракові (Кордуба, 2021, с. 62, 526–529).

Як свідчать щоденникові записи М. Кордуби, Є. Петрушевич ще за кілька днів до неочікуваної березневої ухвали Антанти вірив у здобуття Східної Галичини особливого статусу (статусу), хоча й допускав можливі «випадки»: «1) коли б Галичину дано Польщі без застережень; 2) коли б статус мала дати Антанта; 3) коли б статус мав накинути польський сейм; 4) коли б Антанта мала посередничати між нами і Польщею в справі автономії» (Кордуба, 1921, с. 34, 544). Тієї драматичної весни Є. Петрушевич усе ще вірив у створення нафтової дипломатії (коаліції) із західними державами, насамперед із Канадою, США і Великобританією, яким обіцяв надати нові перспективні концесії у Дрогобицько-Бориславському нафтовому басейні, а тому вірив у їхню підтримку східногалицької державності (Кордуба, 1921, с. 34, 591; Павлишин, 2013, с. 283–287; Павлюк, 1996, с. 108–125). Однак його наміри та пропозиції так і не були зrealізовані.

Після рішення Ради послів¹ 14 березня 1923 р. про передачу Східної Галичини Польщі, яке зніціював італійський уряд Беніто Муссоліні (Benito Mussolini), галицький уряд і його симпатки змушені були відмовитися від ідеї відновлення самостійної Галицької Республіки. 18 березня на 20-тисячній маніфестації у Львові все ще звучав соборний лозунг «Нехай живе Українська республіка!», поширювалися відозви із закликами: «Український народе!.. Недалека ця хвиля, коли цілий український народ по обох боках Збруча і Дніпра зірветься до боротьби і роздавить ненависного ворога». Тоді ж 82-річний Юліан Романчук, член УНРади ЗУНР, зачитав із маніфестантами

¹ У тогочасних документах ЗУНР – Рада амбасадорів.

присягу, у якій закликав скинути «ненависне нам ярмо неволі» та «злучитися з цілим великим українським народом в одній, незалежній, соборній державі» (Кугутяк, 2008, с. 318–319; Крип'якевич, 1957, с. 743; ДАЛО, арк. 172).

Антиукраїнську ухвалу слідом за урядом ЗУНР навесні 1923 р. публічно засудили різні українські й зарубіжні громадсько-політичні структури: Міжпартійна рада, УНРада у Львові, Західноукраїнське товариство Ліги Нації, Комітет оборони західних українських земель (Відень), Українська революційна рада, Об'єднання українських організацій в Америці (Філадельфія) та ін. (Становище).

Після саморозпуску уряду ЗУНР і його березневої протестаційної заяви, яка закінчувалася гаслом «Хай живе Українська держава!», настав новий етап українського визвольного руху, під час якого західноукраїнський політикум прагнув шукати як легальних, так і нелегальних шляхів для державно-політичного ствердження поневолених співвітчизників.

Ганебна ухвала спричинила депресію та певний розкол серед галицького політикуму, передовсім у середовищі Української народної трудової партії, III З'їзд якої у травні 1923 р. прийняв автономістську резолюцію. Натомість Українська радикальна партія виступила за формування соціалістичного фронту українських партій. Українська соціал-демократична партія задекларувала перехід на комуністичну платформу. Подолати розгубленість і сприяти національному єднанню взявся позапартійний Комітет оборони західноукраїнських земель, який створили ще в січні того ж року у Відні галицькі й надніпрянські політики Володимир Кушнір, Роман Перфецький, Андрій Жук та ін. Восени комітет вирішив налагодити нормальні відносини у краї, а також між краєм і еміграцією для уможливлення одноцілої акції всієї української суспільності. Йшлося про відокремлення західноукраїнських земель від держав-загарбників і відновлення ЗУНР. Легальну боротьбу в цьому напрямі мали вести українські партії та парламентська репрезентація під контролем новоствореної Західноукраїнської Ради на чолі з президентом УНРади. Однак перша каденція комітету підтвердила різнобій державно-політичних планів різних гілок визвольного руху, зокрема полівівня частини недавніх прихильників ЗУНР (Галицької Республіки) (Соляр, 1997, с. 102–105).

У середині 1923 р. УНТП, усупереч керівництву, обрало курс на реалізацію самостійної реальної політики. Натомість Є. Петрушевич став прихильником радянофільської орієнтації, до якої його постійно схиляли емісари України і Росії (Соляр, 2009, с. 55–57). На той час провідні українські державно-політичні сили були все ще роз'єднані. Еміграційний уряд УНР напівлегально перебував у Польщі та Франції. До Чехословаччини перебралися надніпрянські соціалісти-революціонери на чолі з Миколою Шаповалом та деякі прибічники уряду УНР. Український союз хліборобів-державників під проводом гетьмана Павла Скоропадського діяв у Німеччині й мріяв за її сприяння відродити монархічну Україну, яка б об'єднала її східні та західні землі. Представники уряду ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем перебували у Відні та Берліні (Піскун, 2006, 390–403). Ліві сили Західної України (Комуністична партія Західної України, Українська партія праці) мріяли про возз'єднання з СРСР/УРСР, центристи (Українська національно-демократична партія та ін.) орієнтувалися на власні сили, але допускали можливість автономії краю у складі Польщі, праворадикали в особі Української військової організації (згодом Організації українських націоналістів)

вбачали майбутнє краю та українського народу лише в самостійній соборній Україні (Кентій, 2005, с. 44–54; Соляр, 2011; Посівнич, 2010, с. 5–115).

У квітні 1923 р. відбулися VII Всеукраїнська конференція Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У) і II сесія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, які теж висловили протест березневій ухвалі Ради послів і запевнили, що уряд УРСР буде знову «піднімати питання про вирішення східногалицької проблеми перед народами всього світу». Однак після утворення СРСР у підрадянського Харкова вже не залишилося механізмів проведення самостійної зовнішньої політики: у серпні 1923 р. ліквідовані його дипломатичні представництва, зокрема у Варшаві, а у вересні – наркомат зовнішніх справ УРСР. Натомість із дозволу Москви Польща додатково відкрила консульство в Києві й дозволила відкрити радянські консульства у Львові, Лодзі, Гданську. Водночас відновлено взаємний залізничний рух, поштовий зв'язок, повернення біженців і викраденого майна (залізничного складу, бібліотечних та приватних колекцій). Нові радянсько-польські торговельно-економічні зв'язки відтіснили на другий план певні територіальні претензії щодо Польщі (Гетьманчук, 1998, с. 143–146, 158; Завада, 2000, с. 143–196).

Наприкінці відзначає деякі уроки тієї революційної доби. Очевидно, треба підтримати оцінку правників-міжнародників у тому, що Ризький мир, а згодом ухвала Ради послів 1923 р. були неправосильними для українського народу, що прагнув національно-державного самоствердження, бо реставрували панування Росії в новітній більшовицькій формі, водночас ослабили Польщу, прилучивши до неї третину чужої території, що лише послабило її національно-політичний потенціал і стало джерелом неспокоїв українців усередині країни (Завада, 2000, с. 124–125).

Відзначення 100-річчя від дня ухвали Ради послів щодо «узаконення» передачі Східної Галичини Польщі припало вже на інший історичний період нашої держави, яка чи не вперше в новітній історії стала не об'єктом, а суб'єктом історії, одним із провідних акторів світової геополітики, оборонцем свободи й демократії в Європі. Нарешті провідні країни світу повірили в українську мрію, єдність українського політикуму, силу духу українського народу, його збройних сил. Усе це дає надію на те, що невдовзі Україна стане повноцінним членом світового співтовариства і вступить до євроатлантичної та євроінтеграційної сім'ї народів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гетьманчук, М. (1998). *Українське питання в радянсько-польських відносинах 1920–1939 рр.* Львів.

Голубко, В. (2002). Варшавський договір 1920 р. та його перспективи у візії західноукраїнських політиків. *Україна модерна*, 7.

Гуцал, П. (2005). *Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923)* [автореф. дис. ... канд. іст. наук, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України]. Львів.

ДАЛО: Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. 271, оп. 1, спр. 134.

Державно-правні основи Східної Галичини як Незалежної Галицької Республіки. (1922, 5 серпня). *Український прапор*, 31.

- Завада, І. (2000). *Ризький договір і Україна. Історичний нарис*. Львів. Інтернаціональний Конгрес Мира про Східну Галичину. (1922, 5 серпня). *Український прапор*, 31.
- Ісаєвич, Я. (відп. ред.). (2007). *Історія Львова: у 3 т. (Т. 3: Листопад 1918 – поч. ХХІ ст.)*. Львів.
- Карпенко, О. (відп. ред.). (2005). *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: у 5 т. 2 кн. (Т. 3. Кн. 1: Соціально-економічні відносини і визвольні змагання)*. Івано-Франківськ.
- Кентій, О. (1998). *Українська військова організація (УВО) в 1920–1928 рр.* Київ.
- Кірсенко, М. (1997). *Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1918–1920 років*. Київ.
- Красівський, О. (1996). *За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита Андрія Шептицького у 1919–1923 рр.* Львів.
- Крип'якевич, І. (відп. ред.). (1957). *З історії революційного руху у Львові: док. і мат.* Львів.
- Кугутяк, М. (гол. ред.). (2008). *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Ілюстрована історія*. Львів.
- Литвин, М., Науменко, К. (1995). *Історія ЗУНР*. Львів.
- Лось, Я.-С. (2018). *Українська справа у спогадах, листуванні й публіцистиці. Вибрані твори*. Київ.
- Мушинка, М. (упоряд.). (1992). *Академік Станіслав Дністрянський 1870–1935. Біобібліографія*. Київ.
- Павлишин, О. (2013). *Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис*. Львів.
- Павлюк, О. (1996). *Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923)*. Київ.
- Петрушевич, Є., Левицький, К. (1922, 5 серпня). Напрямова нашої політики. *Український прапор*, 31.
- Піскун, В. (2006). *Політичний вибір української еміграції (20-і роки ХХ ст.)*. Київ; Нью-Йорк.
- Польські вибори і Східна Галичина. (1922, 16 вересня). *Український прапор*, 35.
- Посівнич, М. (2010). *Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 рр.* Львів.
- РГАСПИ:** Российский государственный архив социально-политической истории, ф. 17, оп. 12, д. 681.
- РГВА:** Российский государственный военный архив, ф. 199, оп. 1, д. 48.
- Свобода. (1920, 6 січня, 30 вересня).
- Смолій, В. (відп. ред.). (2001). *Уряди України у ХХ ст.* Київ.
- Соляр, І. (1997). Комітет оборони західноукраїнських земель (1923). *Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 21–22 листопада 1996 р.)*. Івано-Франківськ.
- Соляр, І. (2009). Радянофіліство у Західній Україні (1920-ті рр.). *Український історичний журнал*, 1, 55–67.
- Соляр, І. (2011). *Зовнішні орієнтації національно-державних партій Західної України (1923–1939)*. Львів.

Становище американських українців. Резолюції з'їзду мужів довіри і Виконавчого Комітету Об'єднання дня 12 квітня 1923 р. (1923, 12 квітня). *Український прапор*.

Стецюк, П. (1999). *Станіслав Дністряньський як конституціоналіст*. Львів.

Українське громадянство у Відні проти рішення Ради Амбасадорів. (1923, 31 березня). *Український прапор*.

Український прапор. (1920, 13 січня).

ЦДАВОУ-1: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 4, оп. 1, спр. 5.

ЦДАВОУ-2: ЦДАВО України, ф. 4, оп. 1, спр. 563.

ЦДАВОУ-3: ЦДАВО України, ф. 2192, оп. 2, спр. 7.

ЦДАГОУ: Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 1035.

Швагуляк, М. (1997). До історії українсько-польських переговорів у 1921 році. Місія Тита Войнарівського. *Записки Наукового товариства імені Шевченка* (Т. 233: Праці історично-філософської секції). Львів, 131–133.

REFERENCES

Hetmanchuk, M. (1998). *Ukrainske pytannia vadiansko-polskykh vidnosynakh 1920–1939 rr.* Lviv (in Ukrainian).

Holubko, V. (2002). Varshavskiy dohovir 1920 r. ta yoho perspektyvy u vizii zakhidnoukrainskykh politykiv. *Ukraina moderna*, 7 (in Ukrainian).

Hutsal, P. (2005). *Ukrainska emigracia Kanady i SShA ta nacionalno-vyzvolnyi ruch na zachidnoukrainskikh zemliach (1914–1923)* [Abstract of Candidate thesis, Instytut ukrajinoznavstva im. I. Kryp'iakiewycza NAN Uktainy]. Lviv (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (Derzharkhiv Lvivskoi obl.), f. 271, op. 1, spr. 134 (in Ukrainian).

Derzhavno-pravni osnovy Skhidnoi Halychyny yak Nezaleznoi Halytskoi Respubliki. (1922, Serpen 5). *Ukrainskyi prapor*, 31 (in Ukrainian).

Zavada, I. (2000). *Ryzkyi dohovir i Ukraina. Istorycznyi narys*. Lviv (in Ukrainian).

Internatsionalnyi Kongres Myra pro Skhidnu Halychynu. (1922, Serpen 5). *Ukrainskyi prapor*, 31 (in Ukrainian).

Isaievych, Ya. (Ed.). (2007). *Istoriia Lvova: u 3 t. (T. 3: Lystopad 1918–poch. XX st.)*, 3. Lviv (in Ukrainian).

Karpenko, O. (Ed.). (2005). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923: u 5 t. 2 kn. (T. 3. Kn. 1: Sotsialno-ekonomichni vidnosyny i vyzvolni zmahannia)*. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).

Kentii, O. (1998). *Ukrainska viiskova orhanizatsiia (UVO) v 1920–1928 rr.* Kyiv (in Ukrainian).

Kirsenko, M. (1997). *Cheski zemli v mizhnarodnykh vidnosynakh Tsentralnoi Yevropy 1918–1920 rokiv*. Kyiv (in Ukrainian).

Krasivskiy, O. (1996). *Za Ukrainsku derzhavu i tserkvu. Hromadska ta suspilno-politychna diialnist mytropolyta Andreia Sheptytskoho u 1919–1923 rr.* Lviv (in Ukrainian).

Kryp'iakevych, I. (Ed.). (1957). *Z istorii revoliutsiinoho rukhu u Lvovi: dok. i mat.* Lviv (in Ukrainian).

Kuhutiak, M. (Ed.). (2008). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Iliustrovana istoriia*. Lviv (in Ukrainian).

- Lytvyn, M., Naumenko, K. (1995). *Istoriia ZUNR*. Lviv (in Ukrainian).
- Los, Ya.-S. (2018). *Ukrainska sprava u spohadakh, lystuvanni y publitsystytsi. Vybrani tvory*. Kyiv (in Ukrainian).
- Mushynka, M. (Comp.). (1992). *Akademik Stanislav Dnistrianskyi 1870–1935. Biobibliohrafiia*. Kyiv (in Ukrainian).
- Pavlyshyn, O. (2013). *Yevhen Petrushevykh (1863–1940). Iliustrovanyi biohrafichnyi narys*. Lviv (in Ukrainian).
- Pavliuk, O. (1996). *Borotba Ukrainy za nezalezhnist i polityka SShA (1917–1923)*. Kyiv (in Ukrainian).
- Petrushevykh, Ye., Levytskyi, K. (1922, Serpen 5). Napriamova nashoi polityky. *Ukrainskyi prapor*, 31 (in Ukrainian).
- Piskun, V. (2006). *Politychnyi vybir ukrainskoi emihratsii (20-i roky XX st.)*. Kyiv; Niu-Iork (in Ukrainian).
- Polski wybory i Skhidna Halychyna. (1922, Veresen 16). *Ukrainskyi prapor*, 35 (in Ukrainian).
- Posivnykh, M. (2010). *Voienno-politychna diialnist OUN v 1929–1939 rr.* Lviv (in Ukrainian).
- Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv sotsialno-politicheskoi istorii (RHASPY), f. 17, op. 12, d. 681 (in Russian).
- Rossiiskii gosudarstvennyi voennyi arkhiv, f. 199, op. 1, d. 48 (in Russian).
- Svoboda. (1920, Sichen 6, Veresn 30) (in Ukrainian).
- Smolii, V. (Ed.). (2001). *Uriady Ukrainy u XX st.* Kyiv (in Ukrainian).
- Soliar, I. (1997). Komitet oborony zakhidnoukrainskykh zemel (1923). *Ukrainsko-polski vidnosyny v Halychyni u XX st.: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Ivano-Frankivsk, 21–22 lystopada 1996 r.)*. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).
- Soliar I. (2009). Radianofilstvo u Zakhidnii Ukraini (1920-ti rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 55–67 (in Ukrainian).
- Soliar, I. (2011). *Zovnishni orientatsii natsionalno-derzhavnykh partii Zakhidnoi Ukrainy (1923–1939)*. Lviv (in Ukrainian).
- Stanovysheche amerykanskyykh ukrainsiv. Rezoliutsii zizdu muzhiv doviry i Vykonavchoho Komitetu Obiednannia dnia 12 kvitnia 1923 r. (1923, Kviten 12). *Ukrainskyi prapor* (in Ukrainian).
- Stetsiuk, P. (1999). *Stanislav Dnistrianskyi yak konstytutsionalist*. Lviv (in Ukrainian).
- Ukrainske hromadianstvo u Vidni proty rishennia Rady Ambasadoriv (1923, Bereznia 31). *Ukrainskyi prapor* (in Ukrainian).
- Ukrainskyi prapor. (1920, Sichen 13) (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAHO Ukrainy), f. 4, op. 20, spr. 5 (in Ukrainian).
- TsDAVO Ukrainy, f. 4, op. 1, spr. 563 (in Ukrainian).
- TsDAVO Ukrainy, f. 2192, op. 2, spr. 7 (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy), f. 1, op. 20, spr. 1035 (in Ukrainian).
- Shvahuliak, M. (1997). Do istorii ukrainsko-polskykh perehovoriv u 1921 rotsi. Misiia Tyta Voinarovskoho. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka* (T. 233: Pratsi istorychno-filosofskoi sekti). Lviv, 131–133 (in Ukrainian).

Mykola LYTVYN*Doctor of Historical Sciences (Dr hab. in History), Professor
Head of the Department «Center for Ukrainian-Polish Relations Research»**I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine**ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1010-2329>**e-mail: lytvynmr@gmail.com*

UKRAINE AS AN OBJECT OF GLOBAL GEOPOLITICS: HISTORICAL BACKGROUND AND LESSONS OF THE RESOLUTION OF THE CONFERENCE OF AMBASSADORS IN MARCH 14, 1923

The report reconstructs how one hundred years ago the world's largest powers, primarily France, Great Britain, Japan, the Kingdom of Italy, and the United States, began to build a new Versailles-Washington system of international relations, which consolidated territorial changes as a result of the First World War and the collapse of the German, Ottoman, and Austrian-Hungarian and Russian empires. The geopolitical prerequisites and consequences of the Resolution of the Council of Ambassadors of March 14, 1923 regarding Eastern Galicia are analyzed. It has been proven that the principle of self-determination of peoples, proclaimed by world leaders, did not become the basis of post-war national-state demarcation, in particular in Central and Eastern Europe. Therefore, with the support of the Entente, the Ukrainian ethnic territory (conciliar Ukrainian People's Republic) was redistributed by Poland, Romania, Czechoslovakia and Bolshevik Russia, which concluded the Peace of Brest with defeated Germany and was in international isolation for some time. The countries of the West did not believe in the state efforts of the disunited political elite of the Ukrainian People's Republic of Ukraine and the Western Ukrainian People's Republic, as well as in the monarchical plans of the Hetmanate, which manoeuvre between German and White Guard post-war strategies.

The Entente countries assigned the role of a sanitary border against the possible expansion of Bolshevik Russia (later the USSR) to the revived Poland in 1918, with which France concluded a political agreement and a military convention in 1921. The postwar Eastern European borders, in particular between Poland and the USSR along the Zbruch River, were «legitimized» by the Peace of Riga in 1921, as well as by the resolution of the Entente Council of Ambassadors in 1923, which marked the foreign policy defeat of both the Ukrainian People's Republic and the Western Ukrainian People's Republic, as well as the end of the Ukrainian Revolution of 1914–1923. It was established that Warsaw ignored the international demand to grant national-territorial autonomy to Ukrainians, instead dividing the region into three voivodships even before the specified resolution.

Keywords: Ukraine, East Galicia, Poland, countries of the Entente, geopolitics, military occupation, political parties.